

नाभाकः काण्वः। अग्निः। महापङ्क्तिः

अग्निमस्तोष्यृग्मियमग्निमीळा यजध्वै।

अग्निर्देवाँ अनक्तु न उभे हि विदथे कविरन्तश्चरति दूत्यं नभन्तामन्यके संमे ॥ ८.०३९.०१

अग्निम्- पावकं सत्कृतम्। अस्तोषि- स्तौमि। ऋग्मियम्- मन्त्रस्तुतम्। अग्निम्। यजध्वै- यष्टम्। ईळा- स्तौमि। अग्निः। विदथे- यज्ञे। नः- अस्माकम्। देवान्। अनक्तु- प्रकाशयतु। कविः- क्रान्तदर्शी। उभे- द्यावापृथिव्योः। अन्तः। दूत्यम्- दौत्यम्। चरति। संमे- सर्वे। अन्यके- विरोधिनः। नभन्ताम्- हिंस्यन्ताम् ॥१॥

न्यग्ने नव्यसा वचस्तनूषु शंसमेषाम्।

न्यराती रराव्णां विश्वा अर्यो अरातीरितो युच्छन्त्वामुरो नभन्तामन्यके संमे ॥ ८.०३९.०२

अग्ने। नव्यसा- नवेन। वचः- वचसा। एषाम्- एतेषां शत्रूणाम्। शंसम्- वाक्यानि। नि दह। विश्वाः- सर्वे। अरातीः- अदातारः। अर्यः- अरयः। आमुरः- मूढाः। इतः। युच्छन्तु- गच्छन्तु ॥२॥

अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं घृतं न जुह्व आसनि।

स देवेषु प्र चिकिद्धि त्वं ह्यसि पूर्व्यः शिवो दूतो विवस्वतो नभन्तामन्यके संमे ॥ ८.०३९.०३

अग्ने। आसनि- तवास्ये। घृतम्- पूतनवनीतम्। न- इव। मन्मानि- मम मननानि। तुभ्यम्- ते। जुह्वे- समर्पयि। स- असौ त्वम्। देवेषु। प्र- प्रकर्षेण। चिकिद्धि- बुद्धयस्व। त्वम्। पूर्व्यः- पुराणः। विवस्वतः- परिचरतः। दूतः। असि- भवसि ॥३॥

तत्तदग्निर्वयो दधे यथायथा कृपण्यति।

ऊर्जाहुतिर्वसूनां शं च योश्च मयो दधे विश्वस्यै देवहूत्यै नभन्तामन्यके संमे ॥ ८.०३९.०४

यथायथा- यद्यत् । वयः- अन्नम् । कृपण्यति- याच्यते । तत्तत् । अग्निः । दधे- यच्छति । विश्वस्यै
देवहृत्यै- सर्वदेवाह्वानाय । ऊर्जाहुतिः- शक्त्याहृतः । वसूनाम्- सम्पदः । दधे- यच्छति । शम्-
शान्तिम् । च । योः- अशान्तिपृथक्करणम् । च । मयः- आनन्दम् । दधे- यच्छति । ॥४॥

स चिकेत सहीयसाग्निश्चित्रेण कर्मणा ।

स होता शश्वतीनां दक्षिणाभिरभीवृत इनोति च प्रतीव्यं नभन्तामन्यके संमे ॥ ८.०३९.०५

सः- असौ । अग्निः । सहीयसा- शक्तियुक्तेन । चित्रेण- असाधारणेन । कर्मणा । चिकेत- बुद्धयते ।

सः- असौ । होता- देवाह्वता । शश्वतीनाम्- बहूनाम् । दक्षिणाभिः- दानयोग्यधनैः । अभीवृतः-
परिवृतः । प्रतीव्यम्- प्रत्येतव्यम् । इनोति- वृत्रैर्युद्धार्थमभिगच्छति । च । ॥५॥

अग्निर्जाता देवानामग्निर्वेद मर्तानामपीच्यम् ।

अग्निः स द्रविणोदा अग्निद्वारा व्यूण्ते स्वाहुतो नवीयसा नभन्तामन्यके संमे ॥ ८.०३९.०६

अग्निः । देवानाम् । जाता- जन्मानि । वेद- जानाति । मर्तानाम्- मर्त्यानाम् । अपीच्यम्- रहस्यं
हृदयम् । वेद । अग्निः । सः- असौ । द्रविणोदाः- सम्पद्दायकः । नवीयसा- अभिनवभावेन ।
स्वाहुतः- सुष्ठु आहुतः । अग्निः । द्वारा- द्वाराणि प्रकृत्यापूराय । व्यूण्ते- विवृतानि करोति ॥६॥

अग्निर्देवेषु संवसुः स विश्व यज्ञियास्वा ।

स मुदा काव्या पुरु विश्वं भूमेव पुष्यति देवो देवेषु यज्ञियो नभन्तामन्यके संमे ॥ ८.०३९.०७

अग्निः । देवेषु । संवसुः- शरण्यः । सः । यज्ञियासु- यज्ञसम्बन्धिनीषु । विश्व- प्रजासु । आ-
आभिमुख्येन राजते । सः- असावग्निः । यज्ञियः- पूज्यः । देवः । मुदा- तुष्ट्या । पुरु- प्रभूतानि ।
काव्या- दर्शनानि । विश्वम्- सर्वं जनम् । भूमेव- भूमिरिव । पुष्यति । देवेषु ॥७॥

यो अग्निः सप्तमानुषः श्रितो विश्वेषु सिन्धुषु ।

तमार्गन्म त्रिपस्त्यं मन्धातुर्दस्युहन्तमग्निं यज्ञेषु पूर्व्यं नभन्तामन्यके संमे ॥ ८.०३९.०८

यः। अग्निः- पावकः सत्क्रतुः। सप्तमानुषः- सप्तभूमिकोपासकहितः। विश्वेषु। सिन्धुषु- उदकेषु
मूलशक्तिधारासु। श्रितः- आश्रितः। तम्। त्रिपस्त्यम्- स्थानत्रयस्थम्। मन्धातुः-
आत्मधारकस्य। दस्युहन्तमम्- स्तेनबाधकम्। यज्ञेषु। पूर्व्य- पुराणम्। अग्निम्। आगन्म-
प्रपन्नाः स्मः ॥८॥

अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति विदथा कविः।

स त्रीरैकादशाँ इह यक्षच्च पिप्रयच्च नो विप्रौ दूतः परिष्कृतो नभन्तामन्यके समे ॥ ८.०३९.०९

अग्निः। त्रीणि त्रिधातूनि- भूर्भुवःसुवराख्यत्रिस्थानानि। विदथा- उपासनासम्बन्धीनि। कविः-
क्रान्तदर्शी सन्। आ क्षेति- निवसति। सः- असावग्निः। विप्रः- मेधावी। दूतः। परिष्कृतः-
मण्डितः। नः- अस्माकम्। त्रीन् एकादशान्- बहून् देवान्। इह- अत्र। यक्षच्च- पूजयतु च।
पिप्रयच्च- पूरयतु च। ॥९॥

त्वं नो अग्न आयुषु त्वं देवेषु पूर्व्य वस्व एक इरज्यसि।

त्वामापः परिस्त्रुतः परि यन्ति स्वसेतवो नभन्तामन्यके समे ॥ ८.०३९.१०

अग्ने। त्वम्। नः- अस्माकम्। आयुषु- मनुष्येषु। देवेषु। पूर्व्यः- पुराणः। वस्वः- शरण्यः।
एकः- असहायः। इरज्यसि- स्वामित्वं करोषि। त्वाम्। परिस्त्रुतः- परिस्रवन्त्यः। स्वसेतवः-
स्वनियामकाः। आपः- उदकधारा मूलशक्तिधाराः। परि यन्ति- परि सरन्ति ॥१०॥